

Amanos Dağları Eteklerinde Bir Roma Yerleşmesi Ve TepeobasıNekropol Alanları

İbrahim ÜNGÖR*

Öz

Amanos Dağları, tarihin ilk çağlarından itibaren insanoğlu tarafından iyi bilinen önemli bir coğrafyadır. Daha Mezopotamya'da Sümer çağı yaşanırken, bu coğrafya Ön Asya halkları tarafından keşfedilmiştir. Amanos Dağlarının doğu eteğinde yer alan İslâhiye Ovası, bölgenin en önemli yerleşim yeri ve Anadolu'nun içlerine girişi sağlayan bir geçiş güzergâhı olmuştur. Amanos Dağları ve İslahiye, Avrupa üzerinden Anadolu'ya giren ve oradan da Mezopotamya'ya, Mısır'a geçen halkların da uğrak yeri olmuştur. Bu çalışmaya konu olan Tepeobası ise Roma-Bizans döneminde önemli derecede yerleşim görmüş olan Amanos Dağlarının doğu eteğinde bulunmaktadır. Şüphesiz ki bu yerleşim tercihinde bölgenin tarıma elverişli olması, Amanos Dağlarının verimli orman ürünleri ve serin dağ sularının yanında bölgenin stratejik konumu da etkili olmuştur. İslahiye ilçesinin batısında yer alan bu saha, Çerçili mahallesinin güneyinde ve Telli mahallesinin batısında bulunur. Uzun süreli ve yoğun nüfuslu bir yerleşim gördüğünü düşündüğümüz bu saha, iki adet yerleşim merkezine, çok sayıda kaya mezarına ve ayrıca bir adet de oda mezara sahiptir. Ele aldığımız kaya mezarları Hellenistik, Roma ve Bizans dönemi kaya mezarlarının gelenekselleşmiş mimarisinin izlerini taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amanos Dağları, Roma, Bizans, Nekropol

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, iungor@erzincan.edu.tr.

TepeobasıNekropol Fields on the East Hillsides of Amanos Mountains and Settlement Centres

Abstract

The Amanos Mountains are an important geography which have been well known to mankind since the ancient times of history. This geography was discovered by the people of Asia Minor during the Sumerian Age era experienced in Mesopotamia. The İslahiye Plain which is located on the east foot of the Amanos Mountains became the most important settlement location of this region and a transition route providing entry into Anatolia. The Amanos Mountains and İslahiye also became a stopover point for those people who arrived in Anatolia via Europe and then travelled on towards Mesopotamia and Egypt. The subject of this study Tepeobası is located on the east foot of the Amanos Mountains which used to be an important settlement location during the Rome-Byzantine era. Besides its strategic location, the main factor for this settlement location being preferred was undoubtedly the fact that this region is suitable for agriculture and that the Amanos Mountains are covered with rich forestry products and cool mountain waters. This region falling to the west of İslahiyetownship is located to the south of the Çerçili district and to the west of the Telli district. Once thought to have seen long term and densely populated settlements, this region has two settlement centres, large number of rock tombs and even one room shape grave. The rock tombs mentioned contain overtones of traditional architecture from rock tombs dating back to the Hellenistic, Roman and Byzantine periods.

Key Words: Amanos Mountains, Roman, Byzantine, Nekropol.

Giriş

İncelediğimiz kaya mezarları, oda mezar ve bir höyük ile geniş sahaya yayılmış yerleşim alanı, arazinin topografik yapısından dolayı çeşitli karakterlerde ortaya çıkmıştır. Arazinin düz alanlarını tarımsal amaçla kullandıklarından, mezarlar ve yerleşim merkezleri dağlık alanlara yapılmıştır. Hem nekropollerde hem de yerleşim alanlarında şu ana kadar herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Oda mezar yöre halkı tarafından uzun yıllardır bilinmesine rağmen kaya mezarları köye ulaşmak için yapılan yol çalışması sırasında ortaya çıkarılmıştır. Çerçili köyü (yeni idari düzenlemeye göre mahalle) içinde bulunan Roma-Bizans dönemi yerleşim yeri ve Tepeobası mezarında bulunan yerleşim yeri ile mezar alanları isetarafımızdan tespit edilmiştir.

Bölgede tespit edilen kaya mezarı türlerinin, mezarı yapılan kişinin sosyal statüsüne, ekonomik gücüne ve dönemin gelenek-göreneklerine göre çeşitlilik gösterdiği anlaşılmıştır. Dromoslu, arcosoliumluoda mezar ve nekropollerdeki oyma kaya mezarlar tespit edilen hâkim mezar tipleridir. Bunlara ek olarak, Tepeobası yerleşim sahasının kuzeyinde iki adet mezarın - henüz yapım aşamasındayken-bilinmeyen bir nedenle yarım bırakıldığı görülmüştür.

Tepeobası'nın Coğrafyası ve Konumu

Tepeobası, Gaziantep iline bağlı İslahiye ilçesinin batısında, Amanos Dağlarının doğu eteklerinde yer almaktadır¹. Bu çalışmamıza konu olan yerleşim alanları ve mezar sahaları, tarihin ilk dönemlerinden itibaren hem Mezopotamya halkları, hem de Anadolu'nun halkları tarafından bilinen Amanos Dağları²(Hamanu)³İslahiye Ovası'nın batı ucunda yer almaktadır. Amanoslar veya Nur Dağları olarak bilinen bu dağlar üzerinde bulunan iki önemli geçit, madenler, yaban hayvanları, zengin bitki örtüsü ve

¹ Koordinat: 37° 01' 36" K.; 36° 35' 33" D.

² Amanos dağları ile ilgili bk. (Strabon, Geographiaka XII, XIII, XIV: 5; Üngör, 2011: 137-163). Adap kralı Lugal-Anne-Munduve Uruk kralı Lugal-Zaggessi'nin, Amanos Dağları ve Yukarı Memleket'e kadar gittiklerini belirten ifadeleri bulunmaktadır (Bilgiç, 1948: 493; Sever, 1995: 1). Yine Assurnasirpal III'nin (M.Ö. 883-859) Amanos Dağları'ndan kestirdiği ağaçları, Sin ve Shamash tanrıları için yapılan tapınaklara hediye ettiği bilinir (Luckenbill, 1926: 479; Şaroğlu, 2013, 63).

³ Amanos Dağlarını konu alan antik Mezopotamya kaynaklarında Amanoslar, Hamanu ve başka değişik isimlerle de bilinmektedir. Bilgi için bk. (Kurt, 2008: 122; Şaroğlu, 2013: 60; Üngör, 2014: 50). Ayrıca Akkad Kralı Naram-Sin'in icraatını konu alan Boğazköy Arşivi'nde ele geçen bir kitabede, Naram-Sin kendisine karşı isyan eden şehirleri sıralamaktadır. İsmi geçen krallardan biri de Sedir Dağları kralı Işippu'dur. Bu kralın hâkimiyetindeki yer olan Sedir Dağları şüphesiz ki Amanos Dağlarıdır (Yiğit, 2000: 23). Ur'da bulunan bir kitabede Amanos Dağları ile ilgili Naram-Sin, "... (tanrı) Nergal, Kudretli Naram-Sin için yolu açtı ve ona Arman'tı, Ibla'yı verdi ve ona Amanos'u, Sedir Dağını ve Yukarı Denizi bağışladı" demektedir (Alkım, 1960: 356). Amanos Dağları ile ilgili çok sayıda kitabenin bulunduğu ve birbirine yakın çok sayıda isim ile anıldığı bilinmektedir. Bunlar Gudea metninde "Amanum", Assur yazıtlarında "Hamanu" şeklinde anılırken; klasik çağlarda yine yakın şekli ile ifade edilerek "Amanos", Latin kaynaklarında ise "Amanus" olarak görülmektedir. Bizans kaynaklarında da ismine rastlanan bu dağlara, "Mavron Oros-Karadağ" denilmektedir. İslam kaynaklarında da rastlanılan Amanos Dağlarına "Cebel el Lukkâm" denilmiştir (Alkım, 1960: 376). Amanos Dağları ve bu dağlara verilen isimler konusunda daha geniş bilgi almak için bk. (Alkım, 1960: 349-401).

bunlardan sağlanan yan ürünler (deri, reçine, kereste) ile çok verimli bir coğrafyadır. Amanos Dağları Akdeniz'e oldukça yakın bir konumda yer alır. Bu özelliği sayesinde bol miktarda yağış almaktadır. Amanos Dağlarının batı kısmında olduğu kadar olmasa da, çalışmamızla ilgili olan doğu kısmı da bol miktarda yağış almaktadır. Bu sayede kaynağını Amanos Dağlarından alan ve birçoğuyuzun dahi akış gösteren çok sayıda akarsu kaynağına da sahiptir (Avcı, 2005: 27-55; Aytaç, 2010: 1-3).İnsanoğlu için cezbedici bu özellikleri ve bölgenin tarihî coğrafyası göz önüne alındığında bu yerleşim alanının kurulduğu tarihten bu güne kadar stratejik bir önem arz ettiğini söylemek mümkündür. İslahiye ve çevresinde 1880 yılından itibaren çeşitli arkeolojik ve tarihî araştırmalar yapılmıştır. Ancak ilçe genelinde yapılan çalışmalar, Tunç Çağı ve Demir Çağı yerleşim yerlerinin tespiti ve bu merkezlerde yapılan kazı çalışmaları çerçevesinde olmuştur. Ele aldığımız Roma ve Bizans dönemi yerleşim yerleri ve nekropollerdeki mezarları tanımlayan türden bir bilimsel çalışma ise bölgededaha önce yapılmamıştır⁴.

Tepeobası Ve Yakın Çevresi Yerleşmeleri Çerçili Mahallesi (Köyü) Yerleşim Alanı

Çerçili Mahallesi Yerleşim Alanı, Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde, doğal dağ uzantısının doğu ucundaki tepenin üzerinde bulunmaktadır⁵. Çerçili Yerleşmesi, bu çalışmada ayrı bir başlıkta ele alacağımız kaya mezarları ve oda mezarın bulunduğu alanın yaklaşık 1 km. kadar kuzeyinde yer alır. Çerçili Mahallesi Yerleşim Alanı olarak isimlendirmeyi uygun bulduğumuz bu alan, günümüzde mahalle sakinleri tarafından mezar yeri olarak kullanılmaktadır.

Çerçili Mahallesi Yerleşim Alanı, ovayı geniş bir açı ile görebilecek kadar iyi konumdadır. Tepe noktası 612 m. rakıma sahiptir. Yerleşmenin eteklerinin ve çevresinin rakımı ise 590 m. civarındadır. Doğu-batı uzantılı buhöyüğün etrafında bol miktarda su kaynağı ve verimli tarım arazileri bulunmaktadır. Bu yerleşmenin doğu eteklerinin ölü defnetmek için kullanıldığı, çok miktardaki iskelet kalıntılarından rahatça anlaşılabilir. Bu alandaki defin işlemlerinin direk toprağa gömü usulüyle yapıldığını düşünmekteyiz. Yine höyüğün güneydoğu yamacından köylüler tarafından toprak alındığı ve bu işlem sırasında höyüğün mimari yapısının görülür hale geldiği görülmektedir. Höyüğün özellikle tepe kısmında ve batı eteklerinde bol miktarda, Roma ve Bizans dönemlerine ait olduğu anlaşılan keramik verisi göze çarpmaktadır. Ayrıca bu merkeze yakın mesafede bulunan oda mezar ve diğer mezar tiplerinde yaptığımız incelemelerde gözlemlediğimiz az sayıdaki keramiklerin de bu alandaki keramikler ile aynı

⁴ İslahiye bölgesinde yapılan araştırmaların tarihçesi ve diğer yerleşim alanları hakkında geniş bilgi için bk. (Üngör, 2014: 39-57; 185-239)

⁵ Koordinat: 37° 02, 06" K.; 36° 35, 39" D.

özelliklerde olduğunu söylemek mümkündür. Höyüğün yakın çevresinde yapılan incelemeler, bu merkezin 1,5 km. kuzeyinde bulunan Roma dönemi Arfalı yerleşmesinin ve Çerçili mahallesinin bağlı alanlarında bulunan mozaik alanının, bu merkezle ilişkili olduğu fikrini akla getirmektedir (Üngör, 2014: 187-198). İslahiye ilçesinin özellikle batı kısmında yer alan Amanos Dağları eteklerinde, Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde oldukça yoğun bir yerleşimin olduğu bilinmektedir. Çerçili Yerleşmesi'nde yapılacak detaylı bir çalışmanın; Çerçili, Arfalı, Sıtmapınarı ve buralara yakın Roma-Bizans dönemi arkeolojik merkezlerin tarihinin aydınlanması için de önemli sonuçlar doğuracağını düşünmekteyiz. Bu bakımdan Çerçili yerleşim alanının, bu merkezler için stratejik bir merkez olacağı kanaatindeyiz.

Tepeobası Yerleşim Sahası

Tepeobası Yerleşim Sahası, oda mezarının ve kaya mezarlarının bulunduğu dağ eteğinden itibaren güneybatıya doğru 600 m. kadar ilerlendikten sonraki açık alanda yer almaktadır⁶. Burada yaptığımız yüzey incelemesinde, yerleşim unsurlarına ait mimarikalıntıların açıkça görülebildiği tespit edilmiştir. Bir vadi içerisinde bulunan geniş yerleşim alanının, dağ eteğinde olması nedeni ile dağdan aşağı doğru akan yağmur ve sel sularının taşıdığı kalın bir örtü ile kaplandığı görülmüştür. Yerleşmenin doğuya doğru açılan uç kısmından itibaren tarım arazileri yer almaktadır. Batı kısmı ise Akdeniz ikliminin doğal bitki örtüsü olan maki türünde ormanlık alanlarla kaplıdır. Yine bu yerleşim alanının batı yönünde tarihin ilk zamanlarından itibaren, Ön Asya halklarını açıkça cezbeden kerestelik ağaç, servi ve sedir ağaçları bulunmaktadır⁷. Bu merkezde yaşayan halkın orman ürünlerinden faydalandığına ve ovalık alanlarda tarımla uğraştıklarına şüphe yoktur.

Tepeobası Yerleşim Sahası'nda yaptığımız incelemelerde, birçok ünitesi bulunan mimari yapı kalıntısının olduğu anlaşılmaktadır. Vadi içerisinde bulunan bu merkezin çoğu kısmının toprak ile kaplandığı dağ görülmektedir. Bu yapıların hangi amaçla kullanılan mimari yapılar olduğunun ancak bu sahada yapılacak bir kazı sonunda anlaşılacağı düşünmekteyiz.

Tepeobası Mezarları Nekropol Alanı

Amanos Dağları'nın İslahiye Ovası ile bulunduğu doğu eteklerinde, hafif engebeli ve bir yay gibi kıvrılan yerinde dört adet yeraltına oyulmuş kaya oyma

⁶ Koordinat: 37°02,06"K.; 36°35,39"D.

⁷ Salmanassar III'ün Amanos Dağından ağaç tedarik ettiğini belirttiği kayıtlarda bu üç tür ağacın ismi geçmektedir (Luckenbill, 1926: 558-655; Şaroğlu, 2013: 63). Yine Assurnasirpal II, annelerinde; Amanos Dağlarına çıktığını, sedir, servi, ardıç ve çam ağaçlarını kestğini, tanrılara hediyeler sunduğunu ve buraya bir stel diktiğini ifade etmiştir (Luckenbill, 1926: 479; Alkım, 1960: 363-365). M.Ö. I. binde Assur krallarının Anadolu'ya sürekli seferleri olmuştur. Bu seferleri anlatan sefer yıllıklarında Amanos Dağları'nın özellikle kerestelik ağaç temininde kullanıldığı anlatılmaktadır. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. (Grayson, 2002: 1 vd.).

mezar bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi açık durumda iken, dördüncüsü sadece yukarıdan dikkat edildiğinde fark edilebilmektedir. Bu mezarın girişi toprak ve taş örtüsü ile tamamen kapanmış durumdadır. Giriş kısımları açık olan üç mezarın yol yapım çalışması sırasında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu mezarlar yüzeyde birbirlerine yakın; fakat farklı mesafelerde bulunmaktadır. Bu durum, mezarların yapılışında herhangi bir plânın gözetilmediğini göstermektedir. Mezar yerleri seçilirken uygun kayalıkların arandığı anlaşılmaktadır. Nekropolsahasına ulaşımı sağlayan tarihi bir yolun yapılıp yapılmadığı ise bilinmemektedir. Mezarların giriş kısımlarının ölçüleri, 60-70 cm. ile 80-130 cm. arasında değişmektedir. Mezarların giriş kısımlarının toprak dolgu ile dolması ve tahribata uğramış olması bu ölçü farklılığının temel sebebidir. Bu dört mezar da basit tarzda yapılmış ve gösterişsizdir. Mezarların, cesedin sığabileceği boyutlarda bir giriş kısmı ve içeride geniş bir oyuntu (200 X 240 ve 120 cm. yükseklik) oluşturularak, mevcut toprak seviyesinin altında kalacak biçimde yapıldığı görülmüştür. Açılan çukurlara, cesetlerin doğrudan bırakıldığı veya kremasyon tarzında defin işleminin yapıldığı tahmin etmekteyiz. Açık olan üç mezarın ve biraz üst seviyede tamamen kapalı olan dördüncü mezarın giriş kısımları, doğuya bakacak şekilde yapılmıştır.

Ayrıca Tepeobası yerleşim alanının hemen kuzeyinde, dağ eteğinde kayalara oyulmuş; fakat herhangi bir sebeple yarım bırakılmış iki adet kaya mezarı daha bulunmaktadır.

Tepeobası'nda, sayısı hakkında kesin bir hüküm veremesek de, bu türden çok sayıda mezarın olabileceğini düşünmekteyiz.

Kaya Oyma ve Oda Mezar Geleneği

Çeşitli mimari biçimleri olan oda mezarlar, Tunç Çağı'ndan itibaren Anadolu ve yakın çevresinde görülen bir mezar geleneğidir⁸. Bu tip mezarların üzeri, sahte kemer, sahte tonoz veya sahte kubbe ile örtülerek yapılmaktadır. Bunların en belirgin, olmazsa olmaz özelliği ise insan eli ile yapılmış olmasıdır. Bu odalar taş malzeme, tuğla veya kayalara oyulmak suretiyle yapılmaktadır. Oda mezarlar için seçilen yerler genellikle dağ yamaçlarıdır. Genellikle ya tamamen toprak altına ya da kısmen toprak altına inşa edilerek yapılmışlardır. Bu tip mezarlar prehistorik dönemlerden itibaren görülmeye başlanmış olmakla birlikte, Tunç çağlarında iyice yaygınlaşmıştır. Bu gelenek Ege dünyasını da etkileyerek, Tholos mezarların ortaya çıkmasını hazırlamıştır. Özellikle Kıbrıs, Girit ve Myken oda ve Tholos mezarlarıyla klasik bir biçim kazanmıştır. Hellenistik dönem sonrasına kadar yaygın şekilde kullanılan Tümülüs altı oda mezarların kökenini de bu ölü gömme geleneğini ortaya

⁸ Roma ve Bizans döneminde ölü gömme ve mezar geleneklerini ele alan bir çalışmanın İslahiye ve yakın çevresi için ilk defa yapmış olmamızdan dolayı mezar gelenekleri ve tipleri hakkında bilgi vermeyi gerekli gördük.

çıkarmıştır. Bu tip inşa edilmiş oda mezarlara güzel bir örnek olarak Oylum Höyük gösterilebilir (Özgen-Carter 1991:259-268). İnşa edilmiş oda mezarlar, Kilikya bölgesinde geç dönemlere kadar kullanılmış bir gömü biçimidir (Ergeç, 1995: 100).

Bu çalışmanın asıl mezar türü ise ana kayaya oyularak yapılmış olan oda mezarlardır. Bu tip mezarlar özellikle Kuzey Suriye'de Tunç çağlarından itibaren görülmüştür. Sert zemine ya da kaya içine oyularak yapılan bu mezar odalarını Orthman, *kuyu-oda mezarlar* olarak adlandırmıştır (Orthmann, 1980: 101). Bu tanımlamanın sebebi; yüzey ile oda mezar arasında bulunan basamaklı ya da rampalı dromosun bazı örneklerde 3 m. derinliğe kadar ulaşabilmesinden kaynaklanmaktadır. Mezar odalarının kapıları, genelde monoblok bir taşla, bazen de kerpiç bir örgü ile kapatılmaktadır. Monoblok taşla yapılan kapılarda kapağın oturacağı yuva, silmelerle belirgin hale getirilmektedir. Bu çalışmanın da sınır coğrafyasını oluşturan Kuzey Suriye'de Tel-Chuera, Tel-Selenkahiy'e'de ve Tel-Quitar'da oda mezarlara rastlanılmıştır (Ensert, 1995: 172). Oda mezarların oyulduğu yerin jeolojik yapısı göz önünde tutularak, su ve nemden korumak için odaların içinin ve dışınınsıvandığı veya sağlaştırmayı sağlamak için oda içerisine çeşitli müdahalelerin yapıldığı da görülebilmektedir (Ergeç, 1995: 101; Suleiman, 1984: 2). Bazı örneklerde dromosun içinde de nişlerin olduğu görülmüştür. Genelde nişli dromosların olduğu oda mezarlar iki odalı olarak tasarlanmaktadır. Plân olarak dörtgen, oval ve yamuk olarak tasarlanan oda mezarların genelde tek odalı olduğu da bilinmektedir. Doğu Akdeniz'de uzun yüzyıllar kullanılan oda mezar geleneğine, Perslerin de sistem olarak etki ettikleri kabul gören bir görüştür (Ergeç, 1995: 104).

Yüzeydeki toprak örtüsü alındıktan sonra kayaya oyularak genelde yer altına yapılan oda mezarlar, Akdeniz havzasında, Toros silsilesinin devam ettiği bütün bölgelerde, kalker kaya türünün hâkim olduğu yerlerde, birbirlerine benzer biçimlerde yapılmıştır. Mimari üslup ve işçilik gibi unsurlar ise dönemine ve mezar odasını yapan halkın kültürüne göre değişkenlik göstermektedir. Bu tipten olan mezarlara *yer altı kaya mezarları* demek uygun görülmektedir (Ergeç, 1995:104). Ancak bu tip mezarlar her zaman yer altına yapılmamaktadır. Doğu Anadolu'da Urartulardan kaldığı bilinen ve yüksek dağ yamaçlarına yapılan çok sayıda oda mezar da bulunmaktadır⁹.

Urartular, yüksek ve ihtişamlı yerlerdeki ana kayaları oyarak yaptıkları anıtsal mezarlara kremasyon ve inhumasyon türünde definler yapmışlardır. Bu defin türünde ortaya çıkarttıkları cephe sistemi ve mezar içinde yaptıkları iç

⁹ Urartu dönemi kaya mezarları ile ilgili geniş bilgi için, Ceylan'ın Erzurum, Erzincan, Kars, Iğdır illerinde 1998-2008 yılları arasında yaptığı çalışmaları topladığı, Doğu Anadolu Araştırmaları adlı eserine bk. (Ceylan, 2008: 109-162; 229-232).

düzenlemeler ile öncelikleFrigleri etkilemişlerdir. Onlar vasıtasıyla da Lykia ve Paphlogonia'yı etkileri altına almışlardır (Çevik, 2000:93-107; Akyurt, 1998: 114 vd.). Kayaların sağlamlığını ve kalıcılığını bilen Urartuların,ölülerini bu alanlara gömmelerinin en önemli nedeninin ölen kişiyi sonsuza dek kayaların koruyuculuğundan faydalandırma fikrinde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.Doğu Anadolu'da Urartu döneminde yaygınlaşan¹⁰ bu yeni defin türü, her ne kadar Assur etkisinde ortaya çıkmışsa da onların kültürü üzerinde etkili olan İran, Orta Asya, Kafkasya ve Suriye kültürlerinin de etkisi olmuştur(Derin, 1994: 95vd. ; Ergeç, 1995: 105).

Anadolu M.S.1. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde yöneticiler,Hellenistik dönemin etkilerialtında hareket etmişlerdir. Roma döneminde Anadolu eyaletlerinde yöneticiler yerel halktan daha üstün bir konuma ulaşmıştır. Bunların sosyal yaşamdaki pozisyonu Romalı aristokratların seviyesinde olmasa bile, benzer bir şatafatlı hayatı Anadolu'da sürdürmüşlerdir (Zeyrek, 2007: 216).

Roma toplumunda krallık veCumhuriyet dönemlerinde kremasyon tarzı gömü gelenekleşmişken,milattan sonrakidönemlerde İnhumasyon tarzı gömü türü,imparatorluk topraklarında yaygın bir hâl almıştır(Toynbee, 1971: 33vd.).Bu durumu ortaya çıkaran en önemli sebep, öldükten sonra yaşamın devam edeceğine olan inancın Roma toplumunda yaygınlık kazanmış olmasıdır¹¹(Denzey, 2007: 22; Rosenbaum-Alföldi, 1971: 2; Çetinkaya, 2011: 19; Zeyrek, 2007: 216).Roma'nın imparatorluk döneminde fakir halkın ölümlerinin *Pitculi*denilen çukurlara atıldığı ve çürümeye terkedildiği bilinmektedir; fakat daha sonra bu durum yasaklanmış, ölümler yakılarak ya da doğrudan toprağa gömülmüştür (Yurtseven, 2006: 11; Çetinkaya, 2011: 19).Hellen, Roma ve Bizans dönemlerinde çok sayıda mezar tipinin olduğu bilinmektedir¹². Ancak bu çalışmaya konu olan iki mezar tipi vardır. Bunlar, Urartular döneminde yaygınlaşan ve onlardanFrigler vasıtası ile Hellen ve Roma kültürüne geçmiş olan oda mezarlar ve zemin altındakayalara oyularak yapılan kaya oyma mezarlardır.

Dağlık Kilikya bölgesinde yer alan Adrassos (Balabolu) kentinde tespit edilen arcosolium tipi mezarların Geç Hellenistik ve Erken Bizans dönemleri arasında yapıldığı tahmin edilmiştir (Alföldi-Rosenbaum 1971: 10).Taylor'un bu konudaki görüşü,arcosolium türünde olan örneklerin yaygın bir şekilde kullanılmasının, M.S.3. yüzyılda olduğuşeklindedir (Taylor, 2000:

¹⁰ Urartu kaya mezarlarının ortaya çıkışı ve çevre kültürlerle etkileri ile ilgili daha geniş bilgi için bk. (Çevik, 2000: 93-107).

¹¹ Antik çağlarda ölüm ritüelleri, gömü gelenekleri ve ölüm sonrası algısı için bk. (Arce, 1988: 199; Fevrier 1990: 358-390; Fink 1978: 295-323; Gladigow, 1980: 119-133; Kierdorf, 1991: 71-87; Richard, 1978: 1121-1134).

¹² Roma ve Bizans dönemlerinin ölüm algısı ve mezar tipleri konusunda geniş bilgi almak için bk. (Çetinkaya, 2011: 18-38).

16).Arcosoliumlu mezar tiplerinin ortaya çıkış zamanı ve yaygın bir biçimde kullanılışı tartışmalı bir konudur.Bu yüzden genel bir ifade ile M.Ö.3. yüzyılda ortaya çıktığını, M.Ö.1. yüzyıl ile M.S.3. yüzyıllarda yaygın bir kullanımlarının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca M.S.7. yüzyıla kadar kullanıldıkları¹³ da bilinmektedir (Çelgin, 1990: 151).TepeobasıNekropolünde bulunan dromoslu, arcosolium tipindeki oda mezar, bu güne kadar İslahiye'de tespit edilen ilk örnektir.

Tepeobası Nekropol Alanı I

Yukarıda bahsettiğimiz dört adet yeraltı kaya oyma mezarının olduğu dağ eteğini, 500 m. kadar güneydoğu istikametinde takip ettiğimizde yol seviyesinin 10 m. kadar batısında iki adet daha mezar bulunmaktadır. Bunlardan biri oda mezar niteliğindedir. Diğer ise yer altına oyulmuş kaya mezarıdır. Oda mezarın o dönemin üst sosyal sınıfın statü sahipleri için yapıldığını tahmin etmek zor değildir. Bu tip kaya mezarlarına, Anadolu'nun dağlık ve kayalık arazi yapısına sahip bölgelerinde sıkça rastlandığı bilinmektedir (Zeyrek, 2007: 217; Çelgin, 1990: 150).

Dromoslu ve Tek Odalı Mezar

Dromoslu ve Tek Odalı Mezar,Amanos Dağları'nın doğu eteğinde, İslahiye Ovası'nın batı ucunda yer almaktadır.Tepeobası olarak adlandırılan yerin batısında, içine girilebilen dromoslu, arcosolium¹⁴ türündekinişleri bulunan oda mezardır. Bu mezar,nekropol alanlarımız içinde tespit edebildiğimiz tek oda mezardır.Tek odalı oda mezar geleneğinin bütün özelliklerini bu mezar odasında görmek mümkündür.

Mezar Yapısının Mimarisi

Mezar alanının dış yüzeyi ham bırakılmış ve herhangi birişleme tabi tutulmamıştır. Giriş kısmının tahribata uğrayarak genişlediği anlaşılmaktadır.Giriş kısmındağuş yönünden başlayan dromos, batı yönünde hafif bir meyille basamaksız ve düz bir rampa ile derinleşmektedir.Dromosa geçişi sağlayanilk girişte bir eşik mevcuttur. Dromosta herhangi bir kemer veya niş çalışması yapılmamıştır. Dromosbölümü, 3m. uzunluk ve 1,5 m. genişliğe sahiptir.Dromostanmezar odasına giriş için bir insanın sığabileceği ölçülerde 100x150 cm. boyutlarında bir giriş alanı yapılmıştır.Ana kaya oyularak oluşturulan girişin derinliği dromostan mezar odasına 1 m.'dir.Oda mezara girişindromosa bakan kısmının pervazlı olarak tasarlandığı görülmektedir¹⁵. Bu

¹³ Bu konudaki farklı tespitler için bk. (Zeyrek, 2007: 217).

¹⁴ Bir kemer içinde, üstte ve yanda bir kapak tarafından sınırlanan ve ölünün kemiklerinin bu kapakların duvarla birleştiği yerde oluşan alana koyulduğu ve böylece korunmasının sağlandığı mezar türüne verilen isimdir (Çetinkaya, 2011: 31).

¹⁵ Mezar odasına girişi sağlayan kısmın mono blok bir kapak taşı ile kapatıldığını tahmin etmekteyiz. Ancak bu mezar odasına girişi sağlayan kısmın ek bir ahşap kapı ile kapatıldığı ihtimalini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

girişin kapatılması için kullanıldığını düşündüğümüz mono blok taş kapı ise yerinden herhangi bir dönemde alınmış olmalıdır. Mezar kapısı tek bölümden oluşan bir odaya açılmaktadır. Dromos ve giriş kapısı açık, temiz, dolgudan arınık vaziyette olduğundan mezar odasına rahatlıkla geçilebilmektedir. Dromostan mezar odasına girişi sağlayan açık alan dikdörtgen bir formdadır.

Mezar odası dörtgen formda tasarlanmıştır. Mezar odasının taban seviyesi dromos alanından bir ölçü daha derindedir¹⁶. Odanın duvarları ve tavanı kabaca işlenmiş durumdadır. Düz olarak tasarlanan tavanda tam bir düzlük elde edilememiştir. Tavanın tam ortasında, doğal olup olmadığına karar veremediğimiz 60 cm. derinliğe sahip bir çukurluk bulunmaktadır. Odanın duvarlarında herhangi bir sıva kalıntısı göze çarpmamaktadır. Bu tip mezar odalarında rastlanılabilen duvar resimleri veya kabartmalar bu mezar odasında yoktur. Mezar odasının üç duvarında, ana kayaya oyularak (kuzey, batı ve güney) yapılmış, birer adet-kemerli derin nişli arcosolium-bulunmaktadır. Arcosoliumların kuzey ve güneyde olanları daha yalın ve küçük olarak tasarlanmıştır. Batı duvarda ana kayaya oyulan arcosolium daha büyüktür. Duvarların taban ile birleştiği yerlerde sekilerin¹⁷ tasarlandığı anlaşılmaktadır. Arcosoliumların yükseltisi taban seviyesinden 30 cm. kadardır. Batı duvarda bulunan arcosoliumun, kuzey ve güneydeki arcosoliumlarla birleşmelerleri, üçgen bir boşluk oluşturacak biçimde tasarlanmıştır.

Mezar Odasının ölçüleri

Odanın tabandan tavana yüksekliği 220 cm. kadardır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, tabanda kalın bir toprak katmanı bulunmaktadır. Yapılacak bir temizlikle bu yüksekliğin 250-260 cm.'yi bulacağını tahmin etmekteyiz. Doğu-batı yönlü kuzey ve güney duvarlarının uzunluğu 480 cm.'dir. Kuzey-güney yönlü batı duvarının ve giriş kapısının da bulunduğu doğu duvarının uzunluğu 485 cm.'dir. Odanın plâni oluşturulurken kare bir alan elde etme kaygısının olduğu anlaşılmaktadır.

Kuzey Duvar Arcosoliumu

Bu arcosolium, odanın kuzey duvarında ana kayaya oyularak, kemerli derin bir niş biçiminde tasarlanmıştır. Genişliği 178 cm., yüksekliği 170 cm. ve derinliği 138 cm. ölçülerden oluşmaktadır. Bu arcosoliumun genelinde kaba bir işçilik uygulanmıştır. Arcosoliumun doğu tarafında bulunan alanda çukurluklar mevcuttur. Bunların ölü hediyesi bırakılmak için yapılmadığı ve doğal olduğu rahatlıkla anlaşılabilmektedir.

¹⁶ Mezar odasının taban seviyesinin sertleşmiş bir toprak katmanla kaplanmış olması, bu alanın dromos alanından hangi ölçüde derin olduğunu anlamamızı engellemektedir. Ancak biz bu derinliğin 40-50 cm. kadar olduğunu tahmin etmekteyiz.

¹⁷ Oda mezarlarda yapılan sekilerin, arcosoliumlara daha kolay ulaşmayı sağlamak için yapıldığı düşünülmektedir (Ergeç, 1995:119).

Batı Duvar Arcosoliumu

Oda mezarda bulunan arcosoliumların en geniş ve işçiliği en düzgün yapıları, girişin tam karşısında, batı duvarda bulunan bu arcosoliumdur. Duvar köşelerinde oluşturulan ve diğer arcosoliumlarla bütünlüğü sağlayan üçgen biçimli boşluklar, bu duvarın köşelerinde bulunmaktadır. Arcosoliumun kemerli derin nişleri de düzgün sayılabilecek bir işçilikle yapılmıştır. Arcosoliumun genişliği 297 cm., yüksekliği 167 cm, derinliği ise 124 cm. ölçülerindedir. Bu duvarda oluşturulan arcosoliuma, mezar odasının yapıldığı devrin sosyal statü bakımından en üstte bulunan kişinin defnedildiğini tahmin etmek güç değildir.

Güney Duvar Arcosoliumu

Mezar odasının son arcosoliumu güney duvarda bulunan bu arcosoliumdur. Genişliği 200 cm., yüksekliği 167 cm, derinliği ise 85 cm. ölçülerindedir. Güney duvarın içinde bulunan arcosoliumun üzeri de kemerli derin bir nişle çevrilmiştir.

Görüldüğü üzere arcosoliumların ölçülerinde bir standart gözetilmemiştir. Bunun nedeninin odanın yapıldığı kayanın yapısından kaynaklanmış olma ihtimali yüksektir. Arcosoliumların hiçbirinde ceset kalıntısı veya ölümlere sunulan mezar hediyesi bulunmamaktadır.

Kaya Oyma Mezar

Kaya Oyma Mezar, oda mezara çok yakın bir mesafede,¹⁸ 20 m. kadar güneydoğuda bulunmaktadır. Bu mezar, oda mezara göre çok basit yapıları olan bir kaya oyma mezardır. Mezar, toprak zeminden bir miktar derinleşerek ve ana kaya oyularak oluşturulmuştur. Bu mezar sade görünümlü yapılmıştır. Mezarın oda mezarla aynı tarihlerde yapılıp yapılmadığını anlamak şu anki bilgilerimizle mümkün değildir. Ancak bu mezarın yapılışındaki yalınlık fikri yürütmemizi kolaylaştırmaktadır. Aynı yerde bulunan bu mezarın, yapım tarihlerinin aynı olduğu düşünülürse, mezarın yapıldığı kişi veya kişilerin, oda mezarın yapıldığı kişilerden daha alt bir sosyal statüye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Mezar Yapısının Mimarisi

Kaya Oyma Mezar, toprak seviyesinin altında ana kayaya oyularak yapılmıştır. Giriş kısmı dikdörtgene yakın bir yapıya sahiptir. İçten içe girişin genişliği 110 cm., yüksekliği ise 160 cm. kadardır. İç alanı nispeten geniş tasarlanmıştır.

Bu iki mezarda da herhangi bir mezar hediyesine, ya da iskelet kalıntısına rastlanılmamıştır¹⁹. Oda mezarındromos alanı temiz olmakla birlikte mezar odasında kalınca bir toprak tabakanın oluştuğunu söylemek

¹⁸ Bu mezarın oda mezarla, ya aynı dönemde sosyal statü açısından daha aşağıda olan kişi veya kişilere, ya da daha önceki, ya da sonraki döneme ait olduğunu düşünmekteyiz.

¹⁹ Bu durum, ya kremasyon gömüyü, ya da iskeletlerin tamamen yok edildiğini akla getirmektedir.

mümkündür. Bu alanda arkeolojik çalışmave incelemelerin genişletilmesinin çok faydalı sonuçları ortaya çıkaracağı şüphesizdir. Bu mezar odası ve dromos, henüz evsiz bir kişi tarafından barınak olarak kullanılmaktadır.

Kaya oyma mezar ise çevresel atıklar ve yağmur sularının taşıdığı topraklarla doludur. Aynı zamanda mezar açılmış olduğundan, bu mezar doğal tahribata son derece açık durumda bulunmaktadır.

Çalışmamızın bu bölümüne konu olan iki kültürel kalıntının da İslahiye bölgesinde benzerleri olmakla birliktebu kadar güzel örnekleri henüz tespit edilmiş değildir²⁰. Oda mezarın ise henüzİslahiye ve çevresinde bir başka örneği tespit edilmiş değildir. Bu anlamda kültürel varlıkların koruma altına alınmasıve çevresinde arkeolojik kazı çalışmalarının yapılması elzemdir.

Tepeobası Nekropol Alanı II

TepeobasıNekropol Alanı II, oda mezarın 500 m. kadar kuzeyinde bulunan dört adet mezardan oluşmaktadır. Bu mezarlardan üç tanesinin yol yapımı esnasında giriş kısımları tahrip edilerek açılmıştır. Bir tanesi ise yolun yapıldığı zeminden daha yüksekte bulunduğundan zarar görmemiş ve en azından dış kısmı geçmişten günümüze kadar durumunu korumuştur. Bu mezarları en kuzeyde bulunandan itibaren K1, K2, K3 ve K4 şeklinde sıralayacağız.

K1 Kaya Oyma Mezar

K1 Kaya Oyma Mezar, yol seviyesinden yüksekte kaldığı için yol çalışması esnasında zarar görmemiştir. Ancak yağmur suları mezarın doğu yönünden bir giriş yeri bulmuş olacak ki, mezarın sürekli su aldığı gözle görülür bir şekilde fark edilebilmektedir. Bu mezar kapalı olduğu için ölçüleri konusunda bir şey söylemek mümkün değildir. Bu kaya mezarın kapalı olmuş olması, çalışmada ele aldığımız yerleşimler ve mezarlar ile ilgili önemli bilgileri saklama potansiyeline sahip olduğunu düşünmekteyiz.

K2 Kaya Oyma Mezar

Bu mezar yol seviyesinden yukarıda kalan kapalı mezara en yakın mesafedeki mezardır. K1, kaya oyma mezarı ile arasında 50 m. kadar bir mesafe bulunmaktadır. Yol çalışması esnasında doğudan sağlandığı anlaşılan giriş kısmı, iş makinalarının tahribatı yüzünden açılmıştır. Tahribat sonucu 70x70 cm. bir giriş kısmı oluşmuştur. K2, K3 ve K4 mezarları aynı alanda ve birbirlerine yakın konumda bulunmaktadır.

K3 Kaya Oyma Mezar

Bu mezar ile K2 kaya oyma mezarı arasında 5 m.'lik bir mesafe

²⁰İslahiye bölgesinde birçok merkezde Hellen, Roma ve Bizans dönemi kalıntılar bulunmaktadır. Niğolu Kalesi, Arfali köyü, Cıncıklı Ören Yeri... gibi yerlerde Hellen, Roma ve Bizans dönemlerini yansıtan kültürel kalıntılar mevcuttur. Ancak bu çalışmaya konu olan Tepeobasınekropoller ve yerleşmeleri son derece orijinaldir. İslahiye ve çevresinde Hellen, Roma ve Bizans kültürel kalıntıları hakkında bilgi almak için bk. (Üngör, 2014: 85-104; 185-239).

bulunmaktadır. Yapılış tekniği diğerleri ile aynıdır. K2 kaya oyma mezarı ile aynı sebepten oluşan tahribat nedeni ile 140x50 cm. kadar bir giriş açıklığı oluşmuştur.

K4 Kaya Oyma Mezar

Aynı alanın bu tipteki son mezarı olan bu mezarda diğer mezarlar gibi yol çalışmasının tahribatından payını almıştır. Yapım tekniği diğerleri ile aynı görünmektedir. Bu mezarda da 60x60 cm. ebatlarında bir giriş kısmı oluşmuştur.

Kaya Oyma Mezarların Mimari Yapısı

K1, K2, K3 ve K4 kaya oyma mezarları birbirlerine yakın konumda bulunmaktadır. Dördünün de yapım tekniğinin aynı olduğu anlaşılmıştır. Bu mezarlar uygun kayalık zemindeki ana kayaya oyularak yapılmıştır. Giriş kısımları oldukça dar bırakılmıştır. İçleri ise birkaç cesedin sığabileceği şekilde tasarlanmıştır. İçlerinde herhangi bir iskelet kalıntısı görülememektedir²¹. Mezarların iç kısımlarında göçmelerin olduğu açıkça görülmektedir. Mezarlar arasındaki mesafe değişkendir. Bunun sebebi, mezarların yapımı için dağ eteğindeki uygun kayaların seçilmiş olmasıdır. Yine mezarların giriş kısımlarındaki ölçülerin farklılığının sebebi ise bu kısımların iş makinalarının tahribatı sonucu açılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Tabii ki define meraklılarının payını da hesaba katmak gerekmektedir. Çevrede bu tip mezarlardan daha fazla sayıda olduğuna şüphe yoktur. Özellikle kapalı durumda olan mezarın, inceleme amaçlı, usulüne uygun bir biçimde açılması, en azından bu dönemdeki ölü gömme geleneği açısından önemli bilgiler verecektir.

Değerlendirme ve Sonuç

Önemli yollar üzerinde yer alması, zengin doğal su kaynaklarına sahip olması, flora ve faunasının çok zengin olması; Amanos Dağlarının, tarihin ilk çağlarından itibaren çeşitli halklar tarafından yerleşim yeri olarak tercih edilmesini sağlamıştır. M.Ö. 4. binden itibaren Hurriler tarafından iskân edildiği bilinen bu coğrafya, Assur Ticaret Kolonileri zamanında ticaret merkezi olarak ayrıca önem kazanmıştır. Dönemin önemli devletlerinden biri olan Zalpa Krallığı'nın başkentinin İslahiye Ovası'nda bir yerlerde olduğu da bilim dünyasında kabul gören önemli görüşlerden biridir.

Amanos Dağları ve İslahiye ovası, Hititler'in özellikle güney sınırını güvence altına almak için önem verdiği yerler arasındadır. Geç Hitit Şehir Devletleri'nden ikisi (Sam'al ve Sakçagöz) Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde ortaya çıkmıştır. Yine Makedonya Kralı Büyük İskender'in Doğu

²¹Bu nekropolde incelediğimiz kaya oyma mezarlarının bir süredir açık olduğu ve önceden iskelet kalıntılarının da olduğu yörenin yaşayanları tarafından ifade edilmektedir. Mezarların kaç kişi için yapıldığını, belki de kremasyon gömünün olup olmadığını bilememekteyiz.

Seferi sırasında, Pers Kralı III. Darius ile yaptığı İssos Savaşı, M.Ö. 333 yılında Amanos Dağları'nın batı eteğinde bulunan bugünkü Erzin ilçesinin 7km. batısındaki antik İssos şehri yakınlarında yaşanmıştır. Bu savaşta yenik düşen Pers Kralı III. Darius'un kaçış yolu olarak Amanos Dağları'nın İslahiye Ovası'na açılan tali bir geçidini kullandığı düşünülmektedir. M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren ise Amanos Dağlarının hem batı kısmındaki geniş sahanın, hem de doğu eteklerinin Roma'nın ve devamı niteliğindeki Bizans'ın Suriye Eyaleti'ne açılan bir kapısı olarak stratejikdeğer kazandığı bilinmektedir. Bu coğrafya daha sonra 7., 8. ve 9 yüzyıllarda İslam orduları ile Bizans Devleti arasında mücadele sahası olmuştur. Son olarak Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı Devleti topraklarına katılan coğrafya, İstiklâl Savaşı sırasındaTürkler ile Fransızlar arasında amansız mücadelelere sahne olmuştur. Bugün bu coğrafya Türkiye'nin Orta Doğu'ya açılan kapısı niteliğindedir.

Roma döneminde dağ kavimleri ile ciddi mücadelelerden sonra Amanos Dağları, Roma Devleti'nin kesin kontrolü altına girmiştir. Roma, bu coğrafyada etkin ve sarsılmaz bir otorite kurmak için siyasi yapılanmaya gitmiştir. Suriye Eyaleti'ne bağlı olduğunu bildiğimiz İslahiye ve Amanoslar bölgesi, sadece siyasi bir yapılanma ile Roma devletine bağlı kalmamıştır. Tepeobası ve Çerçili civarında yaptığımız incelemeler, Roma'nın İslahiye Ovası ve Amanos Dağlarında tarıma önem verdiğini ve Roma merkezinde ortaya çıkan kültürü bu coğrafyaya kadar etkin bir şekilde yaydığını göstermektedir.

Çerçili, yerleşmesi, Tepeobası yerleşmesi, TepeobasıNekropol Alanı I ve TepeobasıNekropol Alanı II'de ortaya çıkan yerleşim kültürü ve ölü gömme geleneğini yansıtan mezar tipleri, Roma halk kültürünün birer sembolü niteliğindedir. Yerleşim yerleri incelendiğinde tarım kültürünün izleri görüldüğü gibi, Roma dönemini ve Bizans dönemini yansıtan keramiklerin ağırlığı göze çarpmaktadır. Bu alanlarda tespit ettiğimizmezarlar incelendiğinde, TepeobasıNekropol Alanı I'de tespit ettiğimiz oda mezarın Roma dönemi Kommagene bölgesi tek odalı ve dromoslu olarak tasarlanan oda mezarlar ile ve Suriye bölgesi, Roma dönemi kuyu mezarlar ile benzerlik gösterdiği açıkça görülmüştür. Bu tip mezarlar Roma Devleti'nde M.Ö. 2. yüzyılda kullanılmaya başlanmış ve M.S. III. yüzyıllarda yaygınlaşmıştır. TepeobasıNekropol Alanı II tipindeki mezarların da Roma döneminde yaygın olarak kullanılan zemin altı kaya oyma mezarlar sınıfında değerlendirilmeye uygun örnekler olduğu anlaşılmıştır. Bu tip mezarlar, Akdeniz Bölgesi'nin genelinde yaygın olarak görülmektedir.Bu türden mezarların detaylı çalışmaları İslahiye bölgesine komşu olan bölgelerde yapılmıştır.Güneydoğu Anadolu'da daKommagene bölgesinde Rıfat Ergeç tarafından çalışmalar başlatılmış, daha sonra ise bu bölgedeki nekropollerin çalışmaları Turgut H. Zeyrek tarafından devam ettirilmiştir. Suriye'de ise WinfriedOrthman uzun

yıllar çalışmalar sürdürmüştür. Ancak Akdeniz Bölgesi'nin doğu sınırında bulunan İslahiye'de Roma dönemi ile ilgili detaylı çalışmalar ihmâl edilmiştir. Bu çalışma, yukarıda adını belirttiğimiz bölgelerdeki Roma döneminin hem yerleşim alanları, hem de toplum yaşamının önemli safhalarından biri olan ölü gömme gelenekleri ile bağlantı kurmak açısından önemli olmuştur. Bu çalışmanın, bundan sonra Amanos Dağları'nın doğu eteklerinde ve İslahiye'de Roma dönemi ile ilgili yapılacak çalışmalara kapı açacağına inanmaktayız.

Kaynaklar

- Akyurt, İ. M. (1998). M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri. Ankara: TTK.
- Alföldi-Rosenbaum, E. (1971). Anamur Nekropolü (TheNecropolis of Anemorium) Ankara: TTK.
- Alkim, U. B. (1960). Sam'al ile Asitawandawa Arasındaki Yol, Amanus Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına Dair Araştırmalar Belleten, 95, 349-399.
- Altmann, W. (1905). DierömischenGrabaltäre der Kaiserzeit. WeidmannscheBuchhandling. Berlin.
- Arce, J. (1988). Funusİmperatorum: Los Funerales De Los EmperadoresRomanos. Alianza Forma. Madrid.
- Avcı, M. (2005). Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 13, 27-55.
- Aytaç, A. S. (2010). *Amanos Dağlarının Orta Kesiminin Doğal Ortam, Sosyo-Ekonomik Faaliyetler, Koruma Kriterleri ve Çevre Eğitimi açısından Değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bilgiç, E. (1948). Anadolu'nun İlk Tarihî Çağının Ana Hatlarıyla Rekonstrüksiyonu (Siyasi İdari ve İktisadi İçtimai Bakımdan). AÜDTCFD, 5, 489-516.
- Ceylan, A. (2008). Doğu Anadolu Araştırmaları Erzurum- Erzincan-Kars-Iğdır (1998-2008). Erzurum: Güneş Vakfı Yayınları.
- Çelgin, A. V. (1990). *Termessos Kenti Nekropollerini*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik, N. (2000). Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri. Ankara: TTK.
- Denzey, N. (2007). The Bone Gatherers: TheLostWorlds Of TheEarlyChristianWomen. Boston: BeaconPress.
- Derin, Z. (1993). *Demir Çağında Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Elisabeth, R. A. (1971). Anamur Nekropolü: TheNecropolis of Anamurium. Ankara: TTK.
- Ensert, H. K. (1995). *Erken Tunç Çağı Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye Bölgesi Ölü Gömme Gelenekleri Işığında Oylum Höyük Mezarları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergeç, R. (1995). *Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Février, P.-A. (1990). KultundGeselligkeit: Überlegungen zum Totenmahl. ChristentumundantikeGesellschaft. Ed.: Martin, J. andQuint, B. WdF 649, Darmstadt: 358-390.
- Fink, J. (1978). VorstellungenundBräuche an GräbernbeiGriechen, RömernundfrühenChristen, StudienzurReligionundKulturKleinasiens: FestschriftfürFriedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976 I. EPRO 66. Ed.: S. Sahin, E. Schwertheim, J. Wagner, Leiden: 295-323.
- Gladigow, B. (1980). Naturaedeushumanaemortalis: ZursozialenKonstruktionendesTodes in römischerZeit, LebenundTod in den Religionen. (Ed: G. Stephenson), SymbolundWirklichkeit, Darmstadt. 119-133.
- Grayson, A. K. (2002). AssyrianRulers of theEarly First Millennium BC II (858-745 BC) Toronto Buffalo, London.
- Halük, C. (2011). Roma ve Bizans İmparatorluklarında Ölüm Algısı ve Mezar Türleri. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3, 18-39.
- Kierdorf, W. (1991). Totenehrung im republikanischen Rom. TodundJenseits im AltertumBochumerAltertumswissenschaftlichesColloquium, 6, Ed: G. Binder, B. Effe, Trier: WissenschaftlicherVerlag.
- KURT, M. (2008). Que Ülkesi ve Yeni Asur Devleti'nin Anadolu Politikası Bakımından Önemi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (3), 117- 133.
- Luckenbill, D. D. (1926). Ancient Records of AssyrianandBabylonia I. Chicago: TheUniversity of Chicago Press.
- Orthmann, W. (1980). BurialCustoms of the III rdMillenium B.C. in EuphratesValley, (Ed. Le MoyenEuphrate), JC Marguerum. Strasbourg.

- Özgen, E., ve Carter, E (1991). Oylumhöyük 1989. Kazı Sonuçları Toplantısı, XII, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Richard, J. C. (1978). Recherches sur certains aspects du culte impérial: les funéraires des empereurs romains aux deux premiers siècles de notre ère” Aufstiege und Niedergänge der römischen Welt II, 16 (2), 1121–1134.
- Sever, H. (1995). Yeni Belgelerin Işığında Koloni Çağında (M.Ö 1970-1750) Yerli Halk ile Asurlu Tüccarlar Arasındaki İlişkiler. Belleten, 59, 1-16.
- Suleiman, A. (1984). Excavations at Ansari-Aleppofort he Seasons 1973-1980. Early And Middle Bronze Ages, Akkaddica, 40, 1-16.
- Şaroğlu, G. (2013). Antik Kaynaklarda Amanos ve Kasım Dağı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (9), Güz, 59-69.
- Taylor, R. (2000). Death And The Afterlife: A Cultural Encyclopedia, Santa Barbara-Denver-Oxford.
- Toynbee, J. M. C. (1971). Death and Burial in the Roman World. London.
- Üngör, İ. (2014). İslahiye ve Çevresinin Eskiçağ Tarihi, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Üngör, İ. (2011). İslahiye ve Çevresinde Geç Hitit Merkezleri, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8, 137-163.
- Yiğit, T. (2000). Akadlar Devrinde Anadolu'nun Siyasi Yapısı. AÜDTCFD, 40, 13-28.
- Yurtseven, F. (2006). *Ovalık Kilikia-Tarsus'daki Roma Dönemi Mezarına Ait Buluntular. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Zeyrek, T. H. (2007). Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (2), 194-220.

Levhalar



Fotoğraf-1: Çerçili ve Tepeobası Uydu Görünümü



Fotoğraf-2: Tepeobası Genel Görünüm



Fotoğraf-3: Çerçili Yerleşmesi Genel



Fotoğraf-4: Çerçili Yerleşmesi (güneydoğu)



Fotoğraf-5: Tepeobası Yerleşim Alanı Mimari Kalıntıları



Fotoğraf-6: TepeobasıOda Mezar Girişinin Dış Görünümü (doğu)



Fotoğraf-7: Oda Mezar Dromos Alanı



Fotoğraf-8: Oda Mezar Dromos ve Giriş Kısmı



Fotoğraf-9: Oda Mezar Kuzey Arcosolium



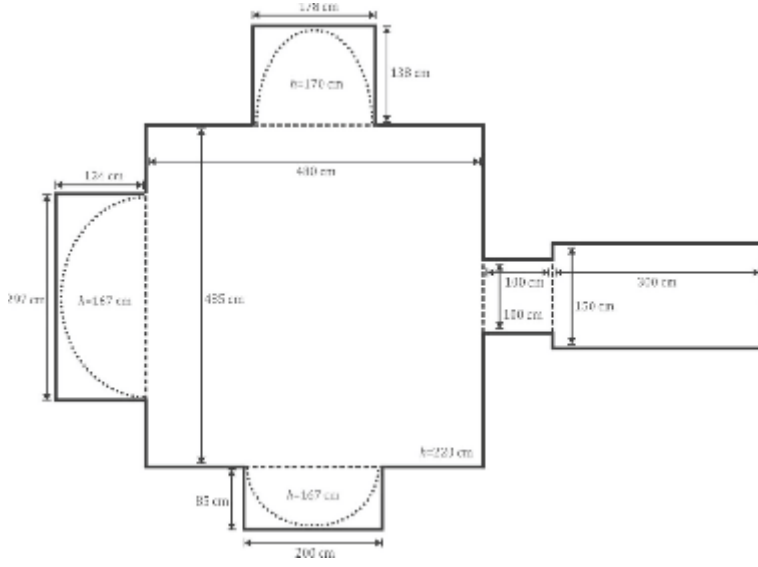
Fotoğraf-10: Oda Mezar Batı ve Güney Arcosolium Birleşim Alanı



Fotoğraf-11: Oda Mezar Batı Arcosolium



Fotoğraf-12: Oda Mezar Güney Arcosolium



Çizim-1: Oda Mezarın Mimari plân Çizimi



Fotoğraf-13: Nekropol I Kaya Oyma Mezar



Fotoğraf-14: K1 Kaya Oyma Mezar



Fotoğraf-15: K2, K3, K4 kaya Oyma Mezarlarının Genel Görünümü



Fotoğraf-16: K4 Kaya Oyma Mezarının içi



Fotoğraf-17: K4 Kaya Oyma Mezar



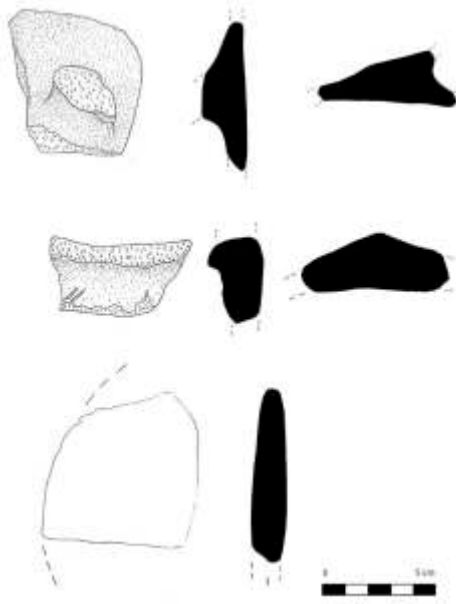
Fotoğraf-18: Yarım Bırakılmış Kaya Mezarın Görünümü



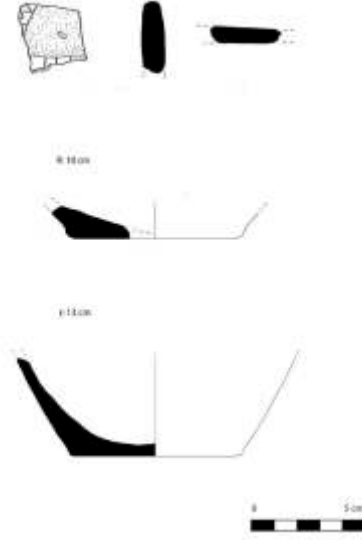
Fotoğraf-19: Yerleşim Alanlarından Keramik Örnekleri



Fotoğraf-20: Yerleşim AlanlarındanKeramik örnekleri



Çizim-2: Keramikle Ait Çizimler



Çizim 3: Keramiklere Ait Çizimler